

УДК 336.67

JEL O33

DOI 10.32782/2786-8273/2023-2-1

Атамас О.П.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку, оподаткування та
управління фінансово-економічною безпекою,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7511-8586>

Oleksandr Atamas

Dnipro State Agrarian and Economic University

РОЗВИТОК ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД: СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ, ПРОБЛЕМИ ТА ОСНОВНІ ВЕКТОРИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

DEVELOPMENT OF THE INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF UKRAINE'S ECONOMY IN THE POST-WAR PERIOD: STRATEGIC PRIORITIES, PROBLEMS AND THE MAIN VECTORS OF THEIR SOLUTION

Анотація. Формування конкурентоспроможної економічної структури суспільства вимагає мобілізації всіх національних ресурсів, максимального використання національних переваг. Однак, поза увагою також не можуть лишатися інвестиційні джерела, що знаходяться за межами країни і здатні посилити трансформаційний ефект. Для окремих національних економік саме масштабна диверсифікаційна міжнародна інвестиційна діяльність визначає базові довгострокові механізми високоінтегрованого економічного розвитку. У статті проаналізовано групи факторів, які визначають ступінь інвестиційної привабливості економіки держави, дані про обсяги інвестиційної діяльності України у період 2002–2023 рр., значення інтегрального індексу інвестиційної привабливості України у період 2018–2022 рр. Крім того, наведено перелік заходів для покращення інвестиційної привабливості економіки України у 2023–2024 рр.

Ключові слова: інвестиційна привабливість, розвиток, післявоєнний період, стратегія, пріоритет, вектор.

Abstract. Purpose. The formation of a competitive economic structure of society requires the mobilization of all national resources, the maximum use of national advantages. However, investment sources located outside the country and capable of enhancing the transformational effect cannot be ignored either. **Results.** For individual national economies, it is the large-scale diversification international investment activity that determines the basic long-term mechanisms of highly integrated economic development. In addition, proper conditions have not yet been created for the creation of a system of information support for the state of development of the investment attractiveness of Ukraine's economy and the disclosure of factors that prevent the acceleration of progressive structural changes in the domestic economy. This prevents the formation of serious foundations for the development of an effective investment business. It is difficult for domestic investment structures to transform into international institutions of joint investment, to contribute to the formation of flows of investment investments in the domestic economy. The article analyzes groups of factors that determine the degree of investment attractiveness of the state economy, data on the volume of investment activity of Ukraine in the period 2002–2023, the value of the integral index of investment attractiveness of Ukraine in the period 2018–2022. In addition, a list of measures to improve the investment attractiveness of Ukraine is given attractiveness of the economy of Ukraine in 2023–2024. One of the dominant elements of Ukraine's development in modern conditions is investment. **Conclusion.** The state of production, the level of technical equipment of enterprises and the possibility of solving social and environmental problems of the economy depend on the efficiency of their use. The nature of investment processes, their intensity and effectiveness, as well as their management depend on the investment attractiveness formed in the state's economy. Therefore, this issue is strategic for Ukraine.

Keywords: investment attractiveness, development, post-war period, strategy, priority, vector.

Постановка проблеми. В сучасних умовах глобалізації ринків, швидкої зміни споживчих переваг та наростаючих темпів технологічних змін особливого значення набуває моніторинг світовим інвестиційним капіталом глобального економічного простору у пошуку ресурсних переваг тієї чи іншої території. Від інвестиційного потенціалу країни-реципієнта залежить, який об'єм капіталу надійде у країну та наскільки ефективно країна зможе використовувати вигоди іноземного інвестування.

Головною передумовою забезпечення соціально-економічного розвитку України, підвищення конкурентоспроможності та поліпшення фінансового стану

суб'єктів вітчизняної економіки, посилення їх конкурентної позиції на внутрішніх та зовнішніх ринках є активізація інвестиційної діяльності, заснована на пошуку привабливих напрямів та об'єктів ефективного вкладення наявних вільних ресурсів. Важливої ролі набуває проблема формування інвестиційного іміджу України, тобто, підвищення рівня інвестиційної привабливості національної економіки. Актуальною стає проблема розробки комплексної моделі управління рівнем інвестиційної привабливості економіки України, яка б стала науковим підґрунтям стратегії розвитку інвестиційного потенціалу держави в сучасних умовах глобалізації. Необхідно терміново розробити адекват-

ний ринковим відносинам інвестиційний механізм, що органічно поєднає у собі одночасно управління формами державного та приватного інвестування, забезпечить оптимізацію взаємозв'язків різних суб'єктів інвестиційної діяльності, створення відповідної законодавчо-нормативної бази та інші заходи, що регламентують інвестиційний процес як на рівні окремого сектору економіки, так і на рівні держави в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику забезпечення високого рівня інвестиційної привабливості економіки країни досліджувало багато як вітчизняних, так і закордонних вчених. Наприклад, Крихівська Н.О. [1] у своїх дослідженнях розкрила тему проведення оцінки інвестиційної привабливості на рівні країни в цілому, Чернишова Г.М. [1] проаналізувала комплекс заходів щодо визначення перспективних пріоритетів формування інвестиційної привабливості на макрорівні. Швець Ю.О. та Бурдило О.В. [1] узагальнили комплексні підходи до проведення оцінки інвестиційної привабливості як країни в цілому, так і регіонів зокрема, Мельник А.В. [1] розкрив сутність характеристики понятійно-категоріального апарату термінів «інвестиційний клімат» та «бізнес клімат» крізь призму забезпечення високого рівня інвестиційної привабливості національної економіки. У матеріалах досліджень Гук О.В. [1] здійснено комплексне оцінювання інвестиційної привабливості країни із використанням різноманітних методик.

Проте, незважаючи на велику кількість оригінальних та змістових праць як зарубіжних, так і вітчизняних вчених з досліджуваної проблематики, слід визначити, що практично відсутні фундаментальні дослідження, присвячені проблемам управління рівнем інвестиційної привабливості економіки.

Крім того, дотепер не сформовано належних умов для створення системи інформаційного супроводу стану розвитку інвестиційної привабливості економіки України та розкриття факторів, що заважають прискоренню прогресивних структурних зрушень у вітчизняній економіці. Це перешкоджає формуванню серйозних основ для розвитку ефективного інвестиційного бізнесу. Вітчизняним інвестиційним структурам складно трансформуватися до міжнародних установ спільного інвестування, сприяти формуванню потоків інвестиційних вкладень у вітчизняну економіку.

Мета статті полягає у формуванні концепції управління рівнем інвестиційної привабливості економіки України, визначенні ефективності інвестиційних витрат, оптимізації напрямків інвестування в сучасних умовах на території України.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах виходу України на світову економічну арену впродовж останніх років було проведено низку заходів по формуванню оптимізованого та безпечного бізнес-простору для іноземних інвесторів й створення умов для подальшої співпраці [1].

В умовах глобалізації та лібералізації руху капіталу зростають ризики неконтрольованого транскордонного переміщення інвестиційного капіталу, що гостро ставить питання про інтенсивність використання різноманітних форм міжнародних економічних відносин, серед яких особливу роль відіграє стан інвестиційної привабливості економіки держави. В контексті особливостей антикризових процесів, які відбуваються в Україні, першочергово необхідним є створення засобу реалізації інвестиційної

політики держави – механізму моніторингу інвестиційної привабливості, що дозволяє Україні регулювати не лише процеси протидії легалізації доходів, але й здійснювати макроекономічний синергетичний вплив на економіку в сфері загального державного регулювання та інформаційної прозорості [1, с. 3]. Актуальним є виділення критеріїв формування механізму координації діяльності суб'єктів моніторингу, що дозволить створити оптимальну національну модель моніторингу стану інвестиційної привабливості економіки держави.

Система моніторингу, що дозволяє вносити корективи при зміні інвестиційного середовища за умови мінливості результатів інвестиційного процесу, стає дієвим засобом інвестиційної політики за умови своєчасного надходження необхідної інформації до учасників інвестиційного процесу. Проблема створення системи моніторингу є формування методичної стратегії, яка базується на аналізі статистичних показників стану інвестиційної привабливості національної економіки. Інформаційною основою моніторингових досліджень є база систематизованих показників, які надходять із різних джерел: показники діяльності суб'єктів інвестиційної діяльності (обсяг інвестиційних ресурсів, зміна структури інвестицій, ефективність інвестиційної діяльності); інформаційні ресурси про стан нормативно-правового забезпечення інвестиційного процесу. Тому, на сучасному етапі розвитку економіки України з урахуванням повномасштабного воєнного вторгнення для підвищення інвестиційної активності, актуальними стають питання розробки системи показників, які характеризують стан інвестиційної привабливості національної економіки.

Аналіз закордонних методик оцінки стану інвестиційної привабливості економіки держави дозволяє зробити висновок про те, що побудова індексу за критерієм стану інвестиційної привабливості має базуватися на системному аналізі ситуації та комплексному пошуку можливих шляхів подальшого її розвитку, визначення факторів, які впливають на прийняття інвестором управлінського рішення та подальшу реалізацію інвестиційних проєктів на території держави.

Комплексно можна виокремити три групи факторів, які визначають ступінь інвестиційної привабливості економіки держави (рис. 1).

Інвестиційна привабливість є складною багатогранною економічною категорією і відображає комплексність макроекономічного простору з точки зору наявного інвестиційного клімату, стану та рівня розвитку відповідної інвестиційної інфраструктури.

Обсяги накопичених прямих іноземних інвестицій – один із ключових показників, який показує залученість країн у світовий ринок і розвиток її зовнішньоекономічних зв'язків. Дослідження тенденції останніх років, показали, що залучення прямих іноземних інвестицій є досить незначними.

У таблиці 1 наведені дані про обсяги інвестиційної діяльності України [4].

Аналізуючи обсяги прямих іноземних інвестицій бачимо, що у період до 2020 р. прослідковуються часті коливання обсягу прямих іноземних інвестицій. У 2021 р. прослідковується найбільш позитивна динаміка накопичених іноземних вкладень в національну економіку. У 2022 р., у зв'язку з пандемією COVID-19, – знову ж показники стають від'ємними, а у 2022 р., через війну в Україні, – обсяги інвестицій складають тільки

- **статичні**, які не підлягають впливу управлінських структур, а тому є мало керованими
- **динамічні**, для яких управлінський вплив на них зумовлює відповідну динамічну реакцію
- **інерційні**, які для їх цілеспрямованої позитивної зміни потребують системного та довготривалого управлінського впливу

Рис. 1. Групи факторів, які визначають ступінь інвестиційної привабливості економіки держави

Джерело: авторська розробка

190 млн доларів США. Однак, Україна досі не досягла значень за обсягом іноземних інвестицій, які були перед початком військової агресії.

Аналізуючи прямі іноземні інвестиції в економіку України важливо відслідковувати значення показника індексу інвестиційної привабливості України, який із 2008 р. вимірюється ЕВА (European Business Association) [6, с. 31].

З метою формування відповідного рейтингу інтегрального показника (індексу) інвестиційної привабливості України проводиться комплексне методичне опитування представників бізнесу за певною шкалою, а саме [5]:

- 1 бал – низькі інвестиційні перспективи;
- 3 бали – нейтральна оцінка;
- 5 – високі перспективи для інвесторів.

Таблиця 1

Прямі іноземні інвестиції в Україні у період з 2002 по 2023 рр.*
(млн доларів США)

Роки	Прямі іноземні інвестиції в Україну		Прямі іноземні інвестиції з України		Сальдо	
	млн доларів США	приріст / падіння за рік	млн доларів США	приріст / падіння за рік	Абсолютне відхилення	Відносне відхилення
2002	693	-	-5	-	+698	-
2003	1424	+731	13	+18	+1411	+102,1%
2004	1715	+291	4	-9	+1711	+21,3%
2005	7808	+6093	275	+271	+7533	+340,3%
2006	5604	-2204	-133	-408	+5737	-23,8%
2007	9891	+4287	673	+806	+9218	+60,7%
2008	10913	+1022	1010	+337	+9903	+7,4%
2009	4816	-6097	162	-848	+4654	-53,0%
2010	6495	+1679	736	+574	+5759	+23,7%
2011	7207	+712	192	-544	+7015	+21,8%
2012	8401	+1194	1206	+1014	+7195	+2,6%
2013	4499	-3902	420	-786	+4079	-43,3%
2014	410	-4089	111	-309	+299	-92,7%
2015	-458	-868	-51	-162	-407	-236,1%
2016	3810	+4268	16	+67	+3794	+1032,2%
2017	3692	-116	8	-8	+3684	-2,9%
2018	4455	+763	-5	-13	+4460	+21,1%
2019	5860	+1405	648	+653	+5212	+16,9%
2020	-868	-6728	82	-566	-950	-118,2%
2021	6687	+7555	-198	-280	+6885	+624,7%
2022	1152	-5535	529	+727	+623	-91,0%
2023 (прогноз)	1179	+27	36	-493	+1143	+83,5%

* дані з 2014 р. вказані без урахування окупованих територій (Автономної Республіки Крим, Севастополя, частини Донбасу)

Джерело: побудовано автором на підставі [5]

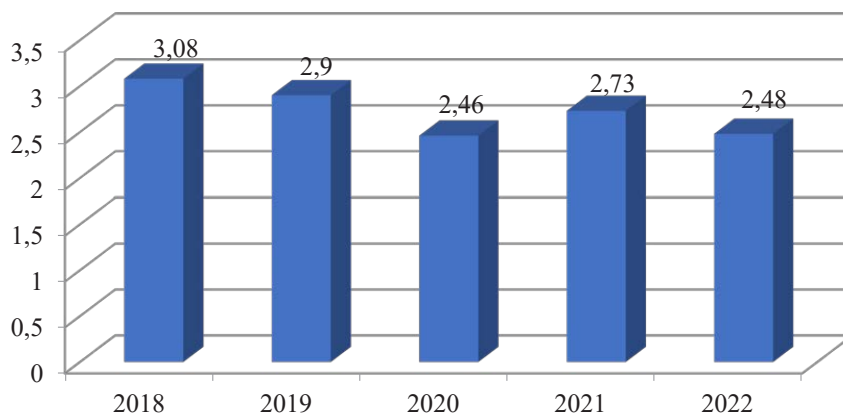

Рис. 2. Індекс інвестиційної привабливості України у період 2018–2022 рр.

Джерело: [8]

На рис. 2 зображено значення індексу інвестиційної привабливості України у період 2018–2022 рр.

Аналізуючи дані рис. 2 можна стверджувати, що інтегральний показник індексу інвестиційної привабливості економіки України відновився лише у II половині 2022 року (2,48 бали із 5 можливих). Дане значення інтегрального показника II половини 2022 року співставне значенню 2020 року, коли спостерігались відповідні зміни завдяки активній фазі пандемії COVID-19 [4].

За даними Європейської Бізнес Асоціації, війна в Україні займає перше місце серед факторів негативного впливу на інвестиційну привабливість національної економіки, друге місце посідають атаки на українську енергосистему, а третє – корупція. Серед небагатьох позитивних зрушень, які підвищують інвестиційні можливості є надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС, скасування мит і квот на український експорт [9, с. 228].

З метою покращення інвестиційної привабливості України у період 2023–2024 рр. варто звернути увагу на наступні заходи (рис. 3).

Наприклад, на 2023 рік прогнозують інвестиції в аграрну сферу, енергетику, інформаційні технології, будівництво, фармацевтику, нерухомість та інше.

Висновки. Сучасній світовій економіці притаманні перш за все зростання уваги до питань ефективності ведення бізнесу в умовах глобалізації фінансових ринків, лібералізації руху капіталу [6]. Одним із домінуючих елементів розвитку України в сучасних умовах є інвестиції. Від ефективності їх використання залежать стан виробництва, рівень технічного оснащення підприємств і можливість розв'язання соціальних та екологічних проблем економіки. Характер інвестиційних процесів, їх інтенсивність та результативність, а також управління ними залежать від інвестиційної привабливості, що сформована в економіці держави. Тож, це питання є стратегічним для України.

З огляду на проведені дослідження, визначено, що подальші дослідження необхідно проводити у напрямку удосконалення складових формування інвестиційної привабливості економіки держави та формування основи збереження та підвищення конкурентоспроможності економіки.

Рис. 3. Перелік заходів для покращення інвестиційної привабливості економіки України у 2023–2024 рр.

Джерело: авторська розробка

Бібліографічний список:

1. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text> (дата звернення: 07.09.2023).
2. Прямі іноземні інвестиції в Україну. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/2022/> (дата звернення: 09.09.2023).
3. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 07.09.2023).
4. Пурій Г.М. Сучасний стан та основні тенденції залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України. *Гроші, фінанси і кредит*. 2020. Вип. 44. С. 199–203.
5. Європейська Бізнес Асоціація. URL: <https://eba.com.ua> (дата звернення: 16.09.2023)
6. Небрат В.В., Корніяк О.В. Особливості механізмів капіталоутворення та інвестування в Україні як чинник фінансових ризиків в умовах війни та післявоєнного періоду. *Грааль науки*. 2022. № 16. С. 31–34.
7. Панухник О.В. Війна та український бізнес. Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах. 2022. С. 32–34. URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/38479/2/FMZKPNES_2022_Panukhnyk_O-War_and_ukrainian_business_32-34.pdf
8. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
9. Мельник А.В., Гук О.В. Механізм забезпечення інноваційного розвитку на промисловому підприємстві. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи* : зб. тез доп. II Міжнарод. наук.-практ. конф. (Київ, 22 квітня 2021 р.). Київ, 2021. С. 228–229.
10. Єпіфанова І., Дзеджула В., Косарук О., Сауляк А. Управління інвестиційним потенціалом підприємств харчової промисловості. *Innovation and Sustainability*. 2022. № 2. С. 8–17.

References:

1. Pro investytsiynu diialnist [On investment activity]: Zakon Ukrainy vid 18.09.1991 No. 1560-XII. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text> (accessed September 7, 2023).
2. Priami inozemni investytsii v Ukrainu [Direct foreign investments in Ukraine]. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/2022/> (accessed September 9, 2023).
3. Natsionalnyi bank Ukrainy [National Bank of Ukraine]. Available at: <https://bank.gov.ua/> (accessed September 7, 2023).
4. Puriy H. M. (2020) Suchasnyi stan ta osnovni tendentsii zaluchennia priamykh inozemnykh investytsii v ekonomiku Ukrainy [The current state and main trends of foreign direct investment attraction in the economy of Ukraine]. *Hroshi, finansy i kredyt – Money, finance and credit*, vol. 44, pp. 199–203.
5. Yevropeiska Biznes Asotsiatsiia [European Business Association]. Available at: <https://eba.com.ua> (accessed September 16, 2023).
6. Nebrat V. V., Korniiaka O. V. (2022) Osoblyvosti mekhanizmiv kapitaloutvorennia ta investuvannia v Ukraini yak chynnyk finansovykh ryzykiv v umovakh viiny ta pislivoiennoho periodu [Peculiarities of mechanisms of capital formation and investment in Ukraine as a factor of financial risks in the war and post-war period]. *Hraal nauky – The grail of science*, no. 16, pp. 31–34.
7. Panukhnyk O. V. (2022) Viina ta ukrainskyi biznes. Formuvannia mekhanizmu zmitsnennia konkurentnykh pozytsii natsionalnykh ekonomichnykh system u hlobalnomu, rehionalnomu ta lokalnomu vymirakh [War and Ukrainian business. Formation of a mechanism for strengthening the competitive positions of national economic systems in global, regional and local dimensions], pp. 32–34. Available at: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/38479/2/FMZKPNES_2022_Panukhnyk_O-War_and_ukrainian_business_32-34.pdf
8. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>
9. Melnyk A. V., Huk O. V. (2021) Mekhanizm zabezpechennia innovatsiinoho rozvytku na promyslovomu pidpriemstvi [The mechanism of ensuring innovative development at an industrial enterprise]. *Biznes, innovatsii, menedzhment: problemy ta perspektyvy*: zb. tez dop. II Mizhnarod. nauk.-prakt. konf. (Kyiv, April 22, 2021). Kyiv, pp. 228–229.
10. Yepifanova I., Dzhezhdzula V., Kosaruk O., Sauliak A. (2022) Upravlinnia investytsiynym potentsialom pidpriemstv kharchovoi promyslovosti [Management of investment potential of food industry enterprises]. *Innovation and Sustainability*, no. 2, pp. 8–17.

Стаття надійшла до редакції 15.09.2023